

A Szovjetunió a haladó kultúra zászlóvivője

Írta: Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter

A nemrégiben hazánkban járt angol főpap, Hewlett Johnson egyik magyar nyelven is mejelent kitűnő könyvében (Sovjet Strength, its Source and Challenge) még 1942-ben írta a következőket: „Húsz évvel ezelőtt még Oroszország írástudatlan parasz-
tok, a faeke és a kezdetleges ipar hazája volt”. Megszívlelendő megállapítás, sokan szeretnek elfeledkezni erről, viták, összehasonlí-
tásaik során. Pedig ez a helyzet, amit a szovjet hatalom a cári ura-
lom megdöntése után talált, kiindulása kell, hogy legyen minden
tanulmánynak, amely a Szovjetunióról szól... Csak ennek az alap-
helyzetnek az ismeretében tudjuk felmérni, hogy milyen roppant
méretű a fejlődés, haladás irama a szovjet népeinek hatalmas birodal-
mában, csak ezeknek a tényeknek ismeretében értheti meg min-
denki, hogy a haladás üteme, felfelé emelkedő íve a Szovjetunióban
a legnagyobb, akár az ipari termelést tekintjük, akár a mezőgazda-
ság páratlan átszervezésének részleteit vizsgáljuk, akár pedig a kul-
túra világában figyeljük meg a szovjet eredményeit. Aki a szovjet
nehéz- és könnyűipari termelés eredményeit a háború szörnyű éveit
után összeveti a világ ipari államaival, a kolchózos és szovchózos
terméseredményeit, mezőgazdasági fejlettségét hasonlítja más álla-
mokéval, mind g gondoljon arra az immár 30 év előtti cári Orosz-
országra. Akkor nyomban megérti, hogy a szovjet forradalom, a
munkások, parasztek, haladó értelmiségiek forradalma a haladás,
fejlődés értékességét, gyors iramát tekintve a világ minden más álla-
mát megelőzi. Ugyanezt mondhatjuk a kultúra területéről is.

Ha azt akarjuk megismerni, mit ad egy nemzet, mit ad egy
birodalom a kultúra területén saját népének, s az egész emberiség-
nek, elég néhány alapvető kérdésre felelnünk. A kulturális haladás
mértékét és értékét vizsgálva a legfontosabb kérdések ezek lehetnek:
mit tett a köznevelés széles területein, mit tett a tudományos élet
fejlődéséért, hogyan alakul a művészeti élet, mint értékelik a nem-
zeti sajátosságukat és mi a haladás és hagyomány egymáshoz való
viszonya.

E cikk írója nemrég tért haza többhetes tanulmányútjáról
s úgy érzi, hogy ezekre az alapvető kérdésekre hosszabban, részle-
tes, az adatokat kidolgozó tanulmányban kellene válaszolnia. Erre
a részletes tanulmányra még sort is akar keríteni, rövidesen. De
mégis úgy érzi, hogy az ünnepi alkalom, a diadalmas Októberi For-

radalom 30. évfordulója arra készíti, hogy egy rövid vázlatban beszámoljon a Szovjetunió kulturális felemelkedésének alapelveiről.

A szovjet köznevelésnek alapelve: a műveltséget az egész nép számára egyformán magas minőségben adni. Ez az alapelv még akkor is nehezen vihető keresztül (gondoljunk a magyar általános iskolák nehézségeire, az angol közoktatás problémáira), ha a település formái nem annyira elütöek, nem annyira szétszórtak, mint a Szovjetúnonban, ha nincsen annyi nemzeti különbség, mint itt, ha az analfabetizmus nem olyan nagymérvű, mint amilyent (helyenként 80%-ot, sőt 90%-ot meghaladott) az Októberi Forradalom vezetéi találtak. Mégis, ezt a megoldhatatlannak tetsző közoktatási feladatot is megoldották. Gyakorlatilag ma már (szórványos egyéni eseteket nem véve) az analfabetizmus megszűnt. Az iskolázás mindenütt megvalósult, elszórt telepek, kis hegyi falvak számára központosítottan internátusi rendszerrel épültek iskolák, úgyhogy az elemi, a 7 és 11 éves általános iskolákban már az egész ország ifjúsága tanul. Elég ehhez egy összehasonlító adat: 1914-ben 105.524 iskolában 7.896.249 tanuló tanult, 1939-ben pedig 179.759 iskolában már 32.185.825 tanuló tanulhatott. A fejlődés azóta is egyenesvonalú és a háború legnehezebb éveiben sem csökkent. Hogy mennyire fontos a kultúra alapformáit megszabó iskola, azt Sztálingrád mutatja számomra a leginkább, ahol a rettenetesen elpusztított városban az első köztölt az iskolákat építették fel, mint a nép, a közösség legelsőbbrendű igényét. Ezekben az iskolákban magasrendű oktatás folyik, a nemzeti nyelv mellett egy európai választott nyelv (angol, francia, vagy német) is kötelező és a tankönyvek mindenütt magas követelményeket állítanak a növendékek elé. Történelmi, földrajzi, társadalomtudományi, természettudományi anyaguk elsőrangú. A tanrendszerű oktatás mellett kiemelkedik az a hatalmas szervezet, amely a közoktatásban forradalmian nagyértékű, a pionir mozgalom, s e mozgalmon keresztül a minőség kiválasztás. A pionirpaloták, pionirházak, technikai, természettudományos, szellemi, társadalomtudományi, sportcélú termei, eszközei, minden kerületben, mindenütt a magát továbbképezni akaró jeles diáknak a legideálisabb otthonai. Nincs nemzet, amely ne tanulhatna a pionir mozgalom eredményeiből, módszereiből. A minőségi kiválasztás legjobb, leggyakoribb elvei itt találhatók.

Ugyanilyen értékes, az egész birodalmat behálózó, az iskolán kívüli népművelés, az üzemi klubokon, könyvtárakon s hasonló intézményeken keresztül. Ha a szovjet üzemi könyvtárak statisztikáit összehasonlítjuk a hasonló típusú más könyvtárstatisztikákkal, kiderül, hogy az orosz és európai klasszikus irodalom, az értékes modern írók, a közgazdaság- és politikai irodalom a szovjet olvasókat érdekli. Giccsnek, ponyvának, irodalmi selejtnek itt közönsége nincs.

A szovjet tudományszervezés magasrendűségét két oldalról is meglehet figyelni: egyik az egyetemi képzés, a másik az Akadémia szervezete. Az egyetemi oktatás szigorú vizsgálati feltételekhez ragaszkodik, már a felvétel is — a kitűnően végzetteket nem számítva — igen komoly vizsgálathoz van kötve. A tananyag egyszerre ügyel a komoly szakmai képzésre, és az általános társadalomtudo-

mányi, világpolitikai, általános műveltségi tájékozottságra, képzettségre is. Másrészt az egyetemi hallgatók számára nyomban az első évtől kezdve biztosított ösztöndíjak s a sokfajta kedvezmény a lehetőségig biztosítja a nyugodt és gondtalan tanulást. Az egyetemek mellett a legváltozatosabb főiskolák elégitik ki a felsőoktatás igényeit. S itt kell megemlékeznünk a nagy Októberi Forradalom és Sztálin csodálatos nemzetiségi politikájának egyik leghatalmasabb eredményéről: a szovjet egyetemek nem a kevés kiváltságost szolgálják, hanem minden nemzetét a szovjetnek. Minden egyetem a népé. Nemrég még lovas nomád életet folytató törzseknek modern főiskolái vannak, egyeteme van, nem egy ilyen egyetem világhírű tudósokat is adott. S hogy az egyetem mennyire a népé, azt mutatja az erősen mezőgazdasági népességű Gruzia egyeteme, a tifliszi egyetem: hallgatóinak 60%-a paraszti származású! Ez az adat magában bizonyíthatja, különösen számunkra, magyarok számára, hogy a szovjet tudományos intézmények elsősorban a dolgozó népet akarják a legmagasabb szintre felemelni. A szovjet egyetemek egyszerre mutatják a tudomány-, a társadalom- és a nemzet-szervezésnek legértékesebb formáit, valóban az élén járnak a haladásnak.

Ma már szerte a világon elismerik, hogy a Szovjet Akadémia rendszere, a tudományszervezésnek ez a roppant intézménye, példát adott minden nemzetnek, nagynak és kicsinynek egyaránt. Régebben elképzelhetetlennek tartották a tudományos intézetek, munkaközösségek oly erős összefogását, mint azt a szovjet akadémia mutatja. Azt hitték, hogy ez az egyéni kutatás rovására esik. Ma már világosan látjuk, az északamerikai, kanadai, sőt angol hasonló jellegű kísérleteken s a kisebb nemzetek tudományszervező akcióin keresztül, hogy a Szovjetunió Akadémiája forradalmi utat nyitott a tudományos kutatások megszervezése, a tudományos élet és a nemzet érdek összekapcsolása terén, anélkül, hogy az egyéni invenciót, igazságkeresést egy pillanatra is megbénította volna. Európa tudományszervezeti forradalmát a Szovjetunióknak köszönheti a most következő évtizedekben.

Algha lehet ilyen rövid vázlatban a szovjet művészeti életéről beszámolni. Irodalmi, képzőművészeti, operai, színházi kultúra maga külön-külön fejezeteket igényelne. Hogy itt is mit jelent a szovjet kulturális forradalom, mennyire megszegyenítheti Európát, erre elég egyetlen társadalmi ténytet felemlítenünk. Még ma is Európában s szerte a világon írók, művészek félig-meddig társadalomkivüli tényezők, félig-meddig az udvari szórakoztató és a kiközösített, veszedelmes forradalmár hagyományait őrzik. Anyagi helyzetüket is nem egyszer ez determinálja. A Szovjetunióban az alkotó és a reprodukáló művészt, írótet társadalomnak szinte áhíthatos tisztelete veszi körül. A könyvek adásnak, az irodalom iránti érdeklődésnek — s irodalmon itt csak a valódi irodalmat értik, mert a kritika, bírálat, vita igen kemény! — azt a valóságos tömegmozgalmát sehol se láthatni. A könyvkereskedőnek itt nem az a gondja, hogy eladhatja-e a könyveit, hanem, hogy kielégítheti-e özönlő vásárlóit. S hogy a kultúra mindenkié, azt elsősorban a könyvek példátlan alacsony

ára mutatja. Ezért van az, hogy ezt az áhitatos tiszteletet, az egész nép áradó szeretetét az alkotók hasonló módon igyekeznek meghálálni. A színelőadások tökéletessége, a hosszú hónapok próbáival kidolgozott előadások már közismertek. De érdemes egy más példára rámutatnunk. Az ifjúsági írók a Lenin-könyvtár kedves ifjúsági olvasótermeiben mutatják be új műveik kéziratát, s megvitatják azt a fiatal hallgatókkal, olvasókkal. De meg is van az eltéphetetlen, eleven kapcsolat, hogy a kultúra alkotásai mint lehetnek egyszerre arisztokratikusan igényesek, finoman kidolgozottak s ugyanakkor az egész dolgozó népet kívánják szolgálni s e szolgáláson keresztül mind magasabbra emelni, azt itt tanulhatjuk meg a Szovjetunió népei között.

Az egyik közkeletű rágalom volt a Szovjetunió ellen, hogy a birodalom népeit egyetlen szintelen tömeggé gyúrja össze. Ha másutt nem, a hírleri háború véres napjaiban kiderült, hogy a birodalom népei mennyire egyek végső céljában, s mégis megőrizték népi, nemzeti sajátosságaikat. Ma már az egész világ tudja, hogy a Szovjetbirodalom kis népeit a nagy Októberi Forradalom szabadította fel, emelte nemzeti öntudatra. A közoktatás megszervezése, a kulturális intézmények ezrei felébresztették a népek szunynyadó telhetségeit. Ma már a szovjet egyik legnagyobb gazdagsága és a világ művelődésének is egyik legnagyobb gyarapodása, amint e felszabadított népek teremtenek. Lehianyatlott, elszikkadt ősi kultúrák kapnak ismét erőt és bontakoznak ki egyre gazdagabban, mint például a gruzoké, primitív népek emelkednek magasra, mint a burját mongolok, mint Közép-Ázsia különböző törzsi kultúrái; így emelkednek fel a magyarral rokon népek is. A szovjet kulturális felemelkedés egyik legfőbb hajtóereje az a nemzetiségi alkotmány volt, amelyet Lenin alapelvei szerint Sztálin dolgozott ki a maga világtörténeti értékű nemzetiségi alkotmányában. Ez a nemzetiségi alkotmány a szocialista doktrina mellett a legfőbb összeartója a Szovjetbirodalomnak, de a legjelentősebb kultúra-teremtő tényezője is. Hogy a legkisebb nép is méltó a kultúra, a szellem teljességére, s a legkisebb népet is teljesítményei szerint kell értékelni, arra szólamok helyett a világon először a Szovjetunió adott példát. Ez a példaadás, ez a gyakorlat a szovjet kulturális forradalom egyik, talán legnagyobb vívmánya, példaadás a világ nagy nemzetei számára, biztató minden kis népnek, minden elnyomott, elszegényedett kultúrájának.

Az eddigiekből kiderült, hogy a szovjet kultúraterjesztés, kulturális alkotás, az egész közoktatás nem egyetlen kiváltságos osztályt, nem egyetlen uralkodó-nemzetet illet, hanem a dolgozó nép teljességét, a Szovjetunió minden népét. Ha egy kultúra minőségét ismerni akarjuk, azt is tudnunk kell, hogyan illeszti egymáshoz a hagyomány értékeit és a haladás erőit. A szovjet tanítás módszere, a múzeumok, gyűjtemények, a könyvkadás, színjátszás gyakorlata, az egész kulturális élet azt bizonyítja, hogy a Szovjetunió a birodalom múltjának minden értékes emléket, legyen az egyházi, vallásos, legyen az világi, vonatkozzék az a cárok, a bojárok, vagy a szegény nép életére, megőrzi, átadja, magyarázza

az egész népnek. Ahogy a Forradalmi múzeum, a Lenin-múzeum őrzi a diadalmas Októberi Forradalom minden emlékét, s naponta tanítja a szovjet népet, a szovjet ifjúságot történelmük legnagyobb eseményeire, éppen úgy őrzik az európai, az orosz és a birodalom népeinek történeti, kulturális emlékeit. A moszkvai keleti múzeum például a birodalom keleti nomád kultúráinak végtelenül gazdag gyűjteménye. Az archaikus anyagtól napjainkig őrzi e népek műveltségének dokumentumait. A múzeumok, a restaurált történeti, vallási emlékek (például Lavra kolostor), mind azt bizonyítják, hogy a szovjet művelődéspolitikája a hagyomány, a történeti múlt minden értékét megőrzi, felmutatja népeinek. Nem fél a szovjet-birodalom a múlttól s ez az egyik legfőbb bizonyítéka, jelene, jövője erejének. Hagyomány, a történeti múlt helyes és tárgyilagos értékelése kapcsolódik össze ebben a művelődéspolitikában a jelen forradalmi erőinek, a dolgozó nép kívánságának teljesítésével.

Igy válik a Szovjetunió a kulturális haladás, a kulturális fejlődés zászlóvivőjévé, így épül a kultúra hatalmas új birodalma.

(Az „Igaz Szó” közlése nyomán.)

Haláltánc

— Alexander A. Blok —

*Sár. A szél üvölt egy vad sikolyt,
— Ha véres csuklódba harapnál,
Csak sár, egyre sár s a sarki bolt, —
S látod ez mindig így marad már.*

*Lebúsz és ballagsz a menetben:
Tompá fény, a sár, a sarki bolt
Vad táncot lejtenek szemedben
És a szél üvölt egy vad sikolyt.*

Fordította: ZELEY FERENC